

نقش ویژگی‌های انحرافی شخصیت در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر در مصرف‌کنندگان مواد

سجاد بشرپور^۱، شعله امانی^۲، شیرین احمدی^۳، حسن یاقوتی‌زرگر^۴

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش ویژگی‌های انحرافی شخصیت در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر در مصرف‌کنندگان مواد بود. روش پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل همه افراد دارای مصرف مواد بودند که در نیمه دوم سال ۱۳۹۶ به مراکز ترک اعتیاد شهر اصفهان مراجعه کرده بودند. از میان این جامعه، تعداد ۱۲۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب و به مقیاس مقاومت در برابر تغییر و مقیاس انحراف شخصیتی پاسخ دادند. داده‌ها با استفاده از روش‌های همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان داد که مقاومت در برابر تغییر با افکار خصمانه، بدنام‌سازی دیگران، فقدان اعتماد به نفس، وابستگی، سلطه‌پذیری، اعمال خصمانه روابط مثبت و معناداری داشت. همچنین، نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که مؤلفه‌های ویژگی‌های انحرافی شخصیت ۴۹ درصد از کل واریانس مقاومت در برابر تغییر را تبیین کردند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که ویژگی‌های انحرافی شخصیت می‌تواند از جمله عوامل خطر برای مقاومت در برابر تغییر در افراد مصرف‌کننده مواد باشد.

کلیدواژه‌ها: ویژگی‌های انحرافی شخصیت، مقاومت در برابر تغییر، مصرف مواد

۱. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۲. کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۳. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. پست الکترونیک:

ahmadishirin89@gmail.com

۴. کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، کارشناس درمان و حمایت‌های اجتماعی ستاد مبارزه با مواد مخدر، اردبیل،

مقدمه

ویژگی اصلی اختلالات مصرف مواد مجموعه‌ای از نشانه‌های شناختی، رفتاری و فیزیولوژیکی است که نشان می‌دهد فرد با وجود مشکلات قابل ملاحظه مرتبط با مواد، مصرف مواد را ادامه می‌دهد. اعتیاد به مواد، اختلال روانی عودکننده، مزمن و همراه با اختلالات انگیزشی شدید و از دست دادن تسلط رفتاری است که منجر به ویرانی شخصیت می‌شود. آمارها نشان می‌دهد که حدود ۱۶ درصد از معتادین ایران کمتر از ۱۹ سال سن دارند و ۲۸ درصد آن‌ها بین ۲۰ تا ۲۴ سالگی به اعتیاد روی آورده‌اند (مدنی، کریمی، بهرامی، معاضدیان، ۱۳۹۲). از آنجا که وابستگی به مواد اثرات بازدارنده بر رشد و شکوفایی جامعه دارد، تهدیدی جدی و نگران‌کننده است (کاظمی، مرتضوی، قربانی و ابراهیمی، ۱۳۹۳). حداقل نیمی از افراد درمان شده تا ۶ ماه بعد از درمان دوباره به این بیماری مبتلا می‌شوند و این میزان برای یک سال پس از درمان ۷۵ درصد است (وزریان و مستشاری، ۲۰۰۳). در اغلب موارد، آن‌ها درباره ترک اعتیاد خود تردید دارند، این تردید و احساس دودلی باعث می‌شود که آن‌ها به سرعت درصدد درمان نباشند یا حتی هرگز به درمان فکر کنند. همه این موارد از جمله مشکلات مربوط به انگیزش و اشتیاق افراد معتاد برای ترک اعتیاد است (بشرپور، ۱۳۹۴). در درمان اختلالات مصرف مواد، مقاومت و انگیزش درمان‌جویان برای تغییر یکی از نکات مهم مورد توجه بالینی است. به عبارت دیگر یکی از مشکلات برجسته مصرف‌کنندگان مواد مقاومت آن‌ها در برابر تغییر رفتارهای اعتیادی است. تغییر همیشه در تمامی جنبه‌های زندگی وجود دارد و تقریباً بر هر فرد در سراسر جهان تأثیر می‌گذارد. با این حال افراد در پاسخ به تغییر متفاوت هستند؛ در حالی که برخی باکمال میل از آن استقبال می‌کنند و فعالانه به دنبال آن هستند، دیگران تا جایی که ممکن است از آن اجتناب می‌کنند و در مقابل آن مقاومت می‌کنند (اوريج، ۲۰۰۳). مقاومت پدیده‌ای است که فرایند تغییر را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ شروع فرایند تغییر را کند کرده و یا دچار تأخیر می‌کند. همچنین می‌تواند مانع اجرا و پیاده‌سازی تغییر شده و آن را عقب بیندازد یا هزینه‌ها را افزایش دهد. پدیده مقاومت در برابر تغییر بیشتر

مقاومت در برابر از دست دادن چیزهای باارزش طی فرایند تغییر است (شاه محمدی اصفهانی، ۲۰۰۵؛ به نقل از بشرپور و احمدی، ۱۳۹۶). کانینگهام، کامرون و جانیس^۱ (۲۰۰۵) نشان دادند افراد معتادی که بدون درمان بهبود می‌یابند یک فرآیند ارزیابی شناختی را طی می‌کنند که طی آن همه جوانب مثبت و منفی رفتار را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. در واقع بررسی سود و زیان‌های انتظاری تغییر، یکی از روش‌های توجیهات مقاومت در برابر تغییر و انگیزش آزمودنی‌ها برای ترک است. براین اساس در گستره مطالعات مربوط به اعتیاد نیز همواره پژوهش‌هایی به دنبال تعیین عوامل پیش‌بینی‌کننده انگیزش درمان در افراد معتاد بوده‌اند.

مطالعات نشان می‌دهند که ویژگی‌های شخصیتی می‌توانند تفاوت‌های افراد معتاد از نظر پیشایندها و پیامدهای درمانی را توجیه کنند. یکی از عوامل روان‌شناختی مهم مرتبط با مقاومت در برابر تغییر در افراد مصرف‌کننده مواد ویژگی‌های انحرافی شخصیت^۲ است. در ۵۰ سال گذشته، تلاش‌ها و پژوهش‌های بسیاری در راستای شناسایی ارتباط بین سوءمصرف مواد و سازه‌های شخصیتی انجام شده است. این پژوهش‌ها از نقش ویژگی‌های شخصیتی در شروع، تداوم و درمان اعتیاد و وجود رابطه بین ابعاد مختلف شخصیت با گرایش به سوءمصرف مواد حمایت کرده‌اند (فلور و فرانسیکا^۳، ۲۰۰۷). شخصیت عاملی است که ممکن است نقش مهمی در ایجاد پیش‌زمینه و مستعد کردن فرد در رفتارهای مصرف مواد داشته باشد. در نظام آیزنک^۴ سه بعد شخصیت روان‌پریش‌گرایی، برون‌گرایی و روان‌رنجورخویی وجود دارد که از بین عوامل ذکر شده سطح روان‌پریش‌گرایی در معتادان به مواد مخدر نسبت به افراد عادی بالاتر است (آیزنک، ۱۹۹۷). بنابراین می‌توان گفت که احتمالاً افراد وابسته به مواد می‌توانند ویژگی‌هایی را بروز دهند که معمولاً در بین افراد روان‌پریش یافت می‌شود. همچنین روان‌رنجورخویی به‌عنوان عامل شخصیتی گرایش به هیجانات منفی می‌تواند زمینه‌ساز گرایش به مواد مخدر

1. Cunningham, Cameron & Koski-Jannes
2. feature deviant personality

3. Flor & Francisc
4. Eyesenck

باشد. افراد معتاد نسبت به افراد عادی از برون‌گرایی پایین‌تری برخوردارند (ویجرز،^۱ و همکاران، ۲۰۰۳). از سوی دیگر الگوی شخصیتی جنایتکاران بسیار شبیه به افراد معتاد است (آیزنک و گودجانسون،^۲ ۱۹۸۹). ترال و شر^۳ (۱۹۹۴) دریافتند که افراد مستعد مصرف مواد از برون‌گرایی پایینی برخوردارند؛ اما به‌زعم این یافته، در تحقیقات بعدی نشان داده شد که میزان بالای برون‌گرایی مرتبط با مصرف الکل و مصرف مواد برخی مطالعات نشان داده‌اند که افراد دارای خوشایندی پایین^۴ بیشتر به سمت مصرف مواد گرایش پیدا می‌کنند (فلوری، لینام، میلیچ، لاکفلد و کلاتون،^۵ ۲۰۰۲). افراد با مسئولیت‌پذیری پایین و افراد روان‌رنجور بیشتر درگیر رفتارهای مصرف مواد می‌شوند (گرانو و ویرتانن، واترا، الووانیو و کیویماکی،^۶ ۲۰۰۲). در یک بررسی بر پایه الگوی سه عاملی آیزنک (۱۹۹۸) نشان داده شد افرادی که به مقدار زیادی الکل می‌نوشند در دو بعد روان‌رنجورخویی و روان‌پریش‌خویی نمرات بالاتری به دست می‌آورند و تمایل به کاهش مصرف الکل نیز در آن‌ها به‌صورت معنی‌داری پایین‌تر از افراد گروه کنترل است. جاف^۷ (۲۰۰۵) در بررسی رابطه بین پرخاشگری و مصرف مواد محرک نتیجه گرفت که پرخاشگری با برخی مواد محرک (کراک، آمفتامین) همبستگی مثبت دارد. پارکر، تایلور، ایستابروک، اسکیل و وود^۸ (۲۰۰۸) نیز دریافتند که نارسایی در برقراری رابطه عاطفی و ابراز رفتارهای خصمانه در روابط میان‌فردی با دیگران منجر به سوءمصرف مواد در افراد می‌شود. شواهد نشان داده است که مصرف متناوب آمفتامین با اختلالات روان‌پزشکی (مهرابی زاده هنرمند، فتحی و بیلاقی، ۱۳۸۷)، رفتارهای ضداجتماعی (ایمبری، مانکینز و بیگلان و بولس،^۹ ۲۰۰۹) و خودکنترلی پایین (اوتین، بارکر، موگان، آرسنالت و اینگلز،^{۱۰} ۲۰۱۰) مرتبط است. نتایج نیوا^{۱۱} و همکاران (۲۰۱۱) نشان داد که سطوح بالای تکانشوری، عود

1. Weijers, Wiesbeck, Wodarz, keller&Michel
2. Gudjonsson
3. Trull & Sher
4. Complacence low
5. Flory, Lynam, Milich, Leukefeld, Clayton
6. Grano, Virtanen, Vahtera, Elovainio & Kivimaki

7. Jaff
8. Parker, Taylor, Eastabrook, Schell & Wood
9. Embry, Hankins, Biglan & Boles
10. Otten, Barker, Maughan, Arseneault & Engels
11. Nieva

اعتیاد را در مردان پیش‌بینی می‌کند. بشرپور (۱۳۹۴) در بررسی رابطه بین ویژگی‌های انحرافی شخصیت و مصرف مواد نتیجه گرفت که ویژگی‌های انحرافی شخصیت به ویژه سه صفت افکار صمیمانه، بی‌اعتمادی به خود و سلطه‌گری هم به صورت مستقیم و هم غیرمستقیم با تأثیر بر ادراک پایین خطر با انگیزش پایین نسبت به درمان در افراد وابسته به مواد همراه هستند. رستمی و اکبری (۱۳۹۴) در پژوهش خود نشان دادند که مؤلفه‌های برون‌گرایی و وظیفه‌شناسی می‌توانند به طور معناداری واریانس متغیر آمادگی به اعتیاد را تبیین کنند. لوپز، نیتو - رویز و ارتونو^۱ (۲۰۱۶) در پژوهش روی افراد سیگاری نشان دادند که این افراد نسبت به افراد غیر سیگاری در اجتناب از آسیب نمرات پایین‌تر و در تکانش‌گری نمرات بالاتری را به دست می‌آورند.

با توجه به مطالب ذکر شده و با توجه به اهمیت پیش‌بینی عوامل مؤثر بر مقاومت افراد در برابر تغییر در درمان اعتیاد، پژوهش حاضر با هدف نقش ویژگی‌های انحرافی شخصیت در پیش‌بینی مقاومت به تغییر در افراد مصرف‌کننده مواد انجام گرفت.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش حاضر توصیفی - همبستگی بود. تمامی افراد مصرف‌کننده مواد که در نیمه دوم سال ۱۳۹۶ به مراکز ترک اعتیاد شهر اصفهان مراجعه کرده و تحت درمان نگاه‌دارنده با متادون بودند، جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل دادند. تعداد ۱۲۰ نفر از این افراد به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی از بین جامعه آماری فوق انتخاب شدند و در این پژوهش شرکت کردند. روش جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش به این صورت بود که ابتدا تمامی مراکز ترک اعتیاد، شناسایی شد سپس دو مرکز از بین این مراکز به صورت تصادفی انتخاب شدند و سپس به مراکز مراجعه کرده و از افراد معتاد تحت درمان در آن مرکز درخواست شد به مقیاس‌های مقاومت در برابر تغییر و انحراف شخصیت پاسخ دهند.

ابزار

۱- مقیاس مقاومت در برابر تغییر: این مقیاس توسط اوریح در سال (۲۰۰۳) برای ارزیابی

تمایلات مزاجی و فردی افراد برای مقاومت در برابر تغییر طراحی شده است. این مقیاس ۱۷ سؤال دارد و مقاومت در برابر تغییر را در یک مقیاس لیکرت ۶ درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۶) در چهار خرده مقیاس دنبال کردن امور عادی (سوالات ۵ تا ۱۵) و واکنش هیجانی نسبت به تغییر تحمیل شده (سوالات ۶ تا ۹)، تمرکز کوتاه مدت (سوالات ۱۰ تا ۱۳) و انعطاف‌ناپذیری شناختی (سوالات ۱۴ تا ۱۷) اندازه می‌گیرد. ضرایب آلفای کرونباخ خرده مقیاس دنبال کردن امور عادی ۰/۸۹، واکنش هیجانی نسبت به تغییر تحمیل شده ۰/۸۶، تمرکز کوتاه مدت ۰/۷۱ و انعطاف‌ناپذیری شناختی ۰/۶۸ و ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۹۲ گزارش شده است (بشرپور و احمدی، ۱۳۹۶).

۲- مقیاس انحراف شخصیتی: این مقیاس یک ابزار ۳۶ سؤالی است و به طور وسیعی در زمینه‌های بالینی و پژوهشی کاربرد دارد. این مقیاس ۶ بعد انحرافی شخصیتی یعنی افکار خصمانه (سوالات ۱ تا ۶)، بدنام‌سازی دیگران (سوالات ۷ تا ۱۲)، فقدان اعتماد به خود (سوالات ۱۳ تا ۱۸)، وابستگی (سوالات ۱۹ تا ۲۴)، اعمال خصمانه (سوالات ۲۵ تا ۳۰) و سلطه‌گری/سلطه‌پذیری (سوالات ۳۱ تا ۳۶) را در یک مقیاس لیکرت ۴ درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۴) مورد سنجش قرار می‌دهد. ثبات درونی خرده مقیاس‌های این آزمون قابل قبول گزارش شده و ضرایب آلفای کرونباخ خرده مقیاس‌های این آزمون نیز از ۰/۶۸ برای خرده مقیاس اعمال خصمانه تا ۰/۸۰ برای خرده مقیاس افکار خصمانه گزارش شده است (بدفورد و دیری، ۲۰۰۳). ضریب پایایی برای خرده مقیاس‌های این آزمون از ۰/۶۷ برای خرده مقیاس اعمال خصمانه تا ۰/۸۹ برای خرده مقیاس افکار خصمانه گزارش شده است (بشرپور، ۱۳۹۴).

یافته‌ها

در این پژوهش داده‌های ۱۲۰ نفر در تحلیل نهایی شرکت داده شد که میانگین سنی آن‌ها ۳۱/۴۶ و انحراف معیار آن ۲/۹۲ بود. در جدول ۱ آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار
افکار خصمانه	۱۳/۴۷	۳/۹۴
بدنام سازی دیگران	۱۸/۳۳	۴/۵۰
فقدان اعتماد به نفس	۱۹/۱۳	۴/۹۵
وابستگی	۱۸/۵۳	۴/۶۱
اعمال خصمانه	۱۸/۵۷	۴/۵۳
سلطه‌گری-سلطه‌پذیری	۱۶/۹۳	۴/۷۰
دنبال کردن امور عادی	۱۵/۴۷	۵/۰۱
واکنش هیجانی	۱۴/۸۷	۴/۶۵
تمرکز کوتاه مدت	۱۳/۸۷	۴/۲۳
انعطاف‌ناپذیری شناختی	۱۵/۹۳	۳/۸۰
مقاومت در برابر تغییر	۶۰/۰۳	۱۳/۴۷

برای بررسی رابطه بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	مقاومت در برابر تغییر
افکار خصمانه	۰/۶۰**
بدنام سازی دیگران	۰/۶۴**
عزت نفس پایین	۰/۷۱**
وابستگی	۰/۶۳**
اعمال خصمانه	۰/۵۴**
سلطه‌گری-سلطه‌پذیری	۰/۲۸**

** $P < 0/001$

نتایج تحلیل همبستگی نشان می‌دهد که مقاومت در برابر تغییر با افکار خصمانه ($P < 0/001$ ؛ $r = 0/60$)، بدنام سازی دیگران ($P < 0/001$ ؛ $r = 0/64$)، عزت نفس پایین ($P < 0/001$ ؛ $r = 0/71$)، وابستگی ($P < 0/001$ ؛ $r = 0/63$)، اعمال خصمانه ($P < 0/001$ ؛ $r = 0/54$)، سلطه‌گری-سلطه‌پذیری ($P < 0/001$ ؛ $r = 0/28$) رابطه مثبت و

معناداری دارد. برای پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر بر اساس ویژگی‌های انحرافی شخصیت از رگرسیون گام به گام استفاده شد. قبل از استفاده از این آزمون، مفروضه‌ها مورد بررسی قرار گرفت. مفروضه وجود رابطه خطی بین متغیرهای پیش‌بین و ملاک با توجه به نمودار پراکنش متغیرها (نشانگر وجود رابطه خطی بین متغیرهای پیش‌بین و ملاک)، مفروضه نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنوف^۱ ($P > 0/05$)، مفروضه استقلال باقیمانده‌ها با استفاده از آماره دوربین-واتسون^۲ (قرار گرفتن در بازه ۱/۵ تا ۲/۵) و مفروضه نبود هم‌خطی چندگانه^۳ بین متغیرهای مستقل با استفاده از شاخص تولرانس^۴ و عامل تورم واریانس^۵ (بزرگتر از ۰/۱)، مورد تأیید قرار گرفت. نتایج تحلیل رگرسیون مقاومت در برابر تغییر بر اساس ویژگی‌های انحرافی شخصیت در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام مقاومت در برابر تغییر بر اساس ویژگی‌های انحرافی شخصیت

خطای استاندارد	R ²	R	β	B	متغیرهای پیش‌بین	گام
برآورد						
۱۰/۷۹	۰/۳۶	۰/۶۰	۰/۶۰	۱/۷۶	بدنام سازی دیگران	اول
۹/۹۴	۰/۴۵	۰/۶۷	۰/۴۱	۱/۲۱	بدنام سازی دیگران	دوم
			۰/۳۶	۱/۲۱	افکار خصمانه	
			۰/۲۴	۰/۷۱	بدنام سازی دیگران	سوم
۹/۶۳	۰/۴۹	۰/۷۰	۰/۳۳	۱/۱۱	افکار خصمانه	
			۰/۲۶	۰/۷۰	فقدان اعتماد به نفس	

با توجه به جدول ۳ در گام اول مؤلفه بدنام سازی دیگران وارد معادله رگرسیون شده است به طوری که ۳۶ درصد از واریانس مقاومت در برابر تغییر را تبیین می‌کند ($R=0/60$). در گام دوم با وارد شدن مؤلفه افکار خصمانه ضریب تعیین ۹ درصد افزایش یافت ($R=0/67$). در گام سوم با وارد شدن مؤلفه فقدان اعتماد به نفس ضریب تعیین ۴

1. Kolmogorov-Smirnov
2. Durbin-Watson
3. Multicollinearity

4. Tolerance
5. Variance inflation factor

درصد افزایش یافت ($R=0.70$). این سه مؤلفه در مجموع تقریباً ۴۹ درصد از واریانس مقاومت در برابر تغییر را پیش‌بینی می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

در طول چند سال گذشته محققان و متخصصین بالینی توجه فزاینده‌ای به مفهوم عود مکرر و مقاومت در برابر تغییر در افراد مصرف‌کننده مواد و نقش آن در بهبودی از مشکلات مرتبط با مصرف مواد داشته‌اند. بنابراین پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش ویژگی‌های انحرافی شخصیت در مقاومت در برابر تغییر افراد مصرف‌کننده مواد انجام شد. نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که مقاومت در برابر تغییر با ویژگی‌های انحرافی شخصیتی همچون افکار خصمانه، بدنام‌سازی دیگران، فقدان اعتمادبه‌نفس، وابستگی، اعمال خصمانه و سلطه‌گری ارتباط مثبت و معنادار دارد. نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام نیز نشان داد که سه مؤلفه بدنام‌سازی دیگران، افکار خصمانه، فقدان اعتمادبه‌نفس در مجموع تقریباً ۴۹ درصد از واریانس مقاومت در برابر تغییر را پیش‌بینی می‌کنند. این نتایج با یافته‌های جاف (۲۰۰۵)، مهرابی‌زاده هنرمند و همکاران (۱۳۸۷)، ایمبری و همکاران (۲۰۰۹)، پارکر و همکاران (۲۰۰۸)، بشرپور (۱۳۹۴) و لوپز و همکاران (۲۰۱۶) مبنی بر ارتباط ویژگی‌های مختلف انحرافی شخصیت با مصرف مواد همسو است. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که وجه مشخص صفات شخصیتی افکار خصمانه، بدنام‌سازی دیگران، اعمال خصمانه و سلطه‌گری، تنبیه‌گر بیرونی است. در نتیجه افراد کمتر به واریانس رفتارهای خود اقدام کرده و به میزان کمتری مشکلات موجود در خود را بازشناسی می‌کنند. همچنین صفات فقدان اعتمادبه‌نفس و وابستگی نیز با خودکارآمدی کمتر در کنترل پیامدهای رفتاری همراه است و به این دلیل می‌توان گفت که با انگیزه‌های پایین و مقاومت بیشتر در برابر تغییر همراه می‌شود. افرادی که مقاومت کمتری در برابر تغییر دارند، برای ایجاد تغییر مثبت در رفتار خود فعالیت‌هایی انجام می‌دهند و ممکن است در این امر موفقیت‌هایی داشته باشند. هرگونه اقدام عملی برای تغییر موفقیت‌آمیز نیازمند خوش‌بینی و احساس کارآمدی در ادامه درمان است. به طور کلی رفتارهای پرخاشگرانه، افکار خصمانه و بدبینانه، اضطراب، عواطف منفی و دیگر مؤلفه‌های آسیب‌زای شخصیت

در ایجاد انگیزه برای شروع درمان، ادامه درمان و یا تداوم وابستگی به مواد نقش مهمی دارند (والتون و رابرتز^۱، ۲۰۰۴). کوزلو و روخلیتا^۲ (۲۰۰۱) نشان داده‌اند که مهم‌ترین عوامل پیش‌آگهی که تعیین‌کننده میزان شکل‌دهی شخصیت اعتیادی قبل از اعتیاد است عبارتند از: سابقه خانوادگی الکلیسم، سابقه خانوادگی اعتیاد دارویی، سابقه خانوادگی سایر اختلالات روانی، سابقه قبلی انحراف شخصیتی، شروع زودهنگام اعتیاد دارویی، نوع دارو، تحصیلات، سوء‌مصرف الکل قبل از اعتیاد و مدت زمان اعتیاد. بنابراین می‌توان گفت که افکار خصمانه و بی‌اعتمادی به خود می‌تواند با افزایش نشخوارگری ذهنی به عنوان موانع اصلی در فرآیند درمان به حساب آیند.

عدم کنترل نوع ماده مصرفی و تک‌جنسیتی بودن آزمودنی‌ها از جمله محدودیت‌های مطالعه حاضر بود. پیشنهاد می‌شود که در مطالعات آتی از هر دو جنس استفاده شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آتی نوع ماده مصرفی در نظر گرفته شود. نتایج این مطالعه لزوم توجه به ویژگی‌های انحرافی شخصیت در طرح‌ریزی برنامه درمان افراد مصرف‌کننده مواد را گوشزد می‌کند.

تشکر و قدردانی

از مدیریت، پرسنل و کلیه درمان‌جویان مراکز ترک اعتیاد شهر اصفهان به خاطر همکاری ارزنده‌شان در اجرای این پژوهش، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

بشرپور، سجاد (۱۳۹۴). الگوی روابط ساختاری ویژگی‌های انحرافی شخصیت، ادراک خطر و انگیزش درمان در افراد وابسته به مواد، نقش میانجی ادراک خطر. اعتیادپژوهی، ۹(۳۵)، ۱۱۷-۱۰۰.

بشرپور، سجاد و احمدی، شیرین (۱۳۹۶). نقش حس عاملیت و آلکسی‌تایمیا در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر افراد مصرف‌کننده مواد. مجله طب انتظامی، ۶(۳)، ۱۸۷-۱۷۹.

رستمی، چنگیز و اکبری، مریم (۱۳۹۴). ارتباط بین پنج عامل بزرگ شخصیت و تاب‌آوری با آمادگی به اعتیاد مواد مخدر در بین دانشجویان. *مجله روانشناسی و روان پزشکی شناخت*، ۲(۳)، ۵۳-۶۶.

کاظمی، حمید؛ مرتضوی، سپیده و قربانی، مریم (۱۳۹۳). مقایسه مکانیزم فعالیت مغزی رفتاری در بیماران مبتلا به مصرف مواد تحت درمان نگهدارنده و افراد سالم. *اعتیادپژوهی*، ۸(۳۰)، ۱۲۵-۱۱۴.

مدنی، سیدعلی؛ کریمی، یوسف؛ بهرامی، هادی و معاصدیان، آمنه (۱۳۹۲). بررسی نقش معنویت، صفات شخصیت، سبک‌های هویتی و تاب‌آوری در پیش‌بینی عضویت در گروه‌های معتاد و غیر معتاد. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، ۱(۱۲)، ۷۰-۵۷.

مهرابی‌زاده هنرمند، مهناز و شهنی ییلاق؛ منیجه (۱۳۸۷). بررسی افسردگی، هیجان‌خواهی، پرخاشگری سبک‌های دل‌بستگی و وضعیت اقتصادی-اجتماعی به پیش‌بین‌های وابستگی به مواد مخدر در نوجوانان پسر شهر اهواز. *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران*، ۱۵(۱)، ۱۷۸-۱۵۳.

- Bedford, A., & Deary, I. J. (2003). The Personality Deviance Scales (PDS): Cross-validation, item analyses and scale development. *Personality and Individual Differences*, 35(2), 389-398.
- Cosloe, R. S., & Rokhiltu.L.S. (2001). Personality from a realists perspective. Personality traits, criminal behaviors, and the externalizing spectrum. *Journal of research in personality*, 36, 564-572
- Cunningham, J., Cameron, T., & Koski-Jannes, A. (2005). Motivation and life events: a perspective natural history pilot study of problem drinkers in the community. *Journal Addictive Behaviors*, 30(8), 1603-1606.
- Embry, D., Hankins, M., Biglan, A., & Boles, S. (2009). Behavioral and Social Correlates of Methamphetamine Use in a Population-based Sample of Early and Later Adolescents. *Journal Addictive Behaviors*, 34(4), 343-351.
- Eysenck, A.M. (1998). Personality and alcohol: study of personality change during adolescence. *Journal Psychology of addictive behaviors*, 5, 145-152.
- Eysenck, H., & Gudjonsson, G. (1989). *The Gause and cures of Criminality*. Plenum press. New York.
- Eysenck, H.J. (1997). Addiction personality and Motivation, Human Psychopharmacology, institute of psychiatry, *University of London*. 12(52), 79-87.
- Flor, Z. B., & Francisca, L.R. (2007). The role of personality variables in drug abuse in a Spanish university population. *Journal Mental Health Addiction*, 7(3), 475-487.

- Flory, K., Lynam, D., Milich, R., Leukefeld, C., & Clayton, R. (2002). The relations among personality, symptoms of alcohol and marijuana abuse, and symptoms of comorbid psychopathology, *Journal Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 24(7), 125-114.
- Grano, N., Virtanen, M., Vahtera, J., Elovainio, M., & Kivimaki, M. (2002). Impulsivity as a predictor of smoking and alcohol use. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(2), 289-300.
- Franken, I. H. A. Behavioral approach system (BAS) sensitivity predicts alcohol craving. *Journal Personality and Individual Differences Addictive Behaviors*, 32(2), 349- 355.
- Jaff, A. (2005). Drug use and aggression: The effect of rumination and other person related variables. *Journal California State University Long Beach Psychology*, 7(27), 89-101
- Lopez, F., Nieto-Ruiz, A., & Ortuno, V. (2016). The role of impulsivity in dropout from treatment for cigarette smoking. *Journal comprehensive psychiatric*, 7(55), 1609-1613.
- Nieva, G., Valero, S., Bruguera, E., Andión, Ó. Trasovares, M. V., Gual, A., & Casas, M. (2011). The alternative five-factor model of personality, nicotine dependence and relapse after treatment for smoking cessation. *Journal Addictive Behaviors*, 36(10), 965-971.
- Oreg, S. (2003). Resistance to change: developing an individual differences measure. *Journal of applied psychology*, 88(4), 680-693.
- Otten, R., Barker, E. D., Maughan, B., Arseneault, L., & Engels, R. C. M. E. (2010). Self-control And its Relation to Joint Developmental Trajectories of Cannabis Use and Depressive Mood symptoms. *Journal Drug Alcohol Dependency*, 112(3), 201-208.
- Parker, J. D., Taylor, R. N., Eastabrook, J. M., Schell, S. L., & Wood, L.M. (2008). Problem Gambling In Adolescence: Relationships with Internet Misuse, Gaming Abuse and Emotional Intelligence. *Journal Personality and Individual Difference*, 45(2), 174-180.
- Trull, T. J., & Sher, K. J. (1994). Relationship between the fivefactor model of personality and Axis I disorders in a nonclinical sample. *Journal Abnormal psychology*, 103(2), 350-60.
- Walton, K. E., & Roberts, B. W. (2004). On the relationship between substance use and personality traits: Abstainccrs are not maladjusted. *Journal of Research in Personality*, 38, 514-535.
- Weijers H. G., Wiesbeck, G. A., Wodarz, N., Keller, H. Michel, T., & Boning, J. (2003). *Gender and personality in alcoholism. Journal Archives of Women's Mental Health*, 6(4), 245-252.